

УДК: 8 тадж+2+891.59

ИКРОМОВА М¹.

ХУСУСИЯТҲОИ БАДЕӢ ВА УСЛУБИИ ОСОРИ МИРЗОЛАТИФ РАҲИМЗОДА

Муаллифи мақола то ҳаде кӯшиш намудааст, ки дар он хусусиятҳои бадеӣ ва услубии ашъори Мирзолатиф Раҳимзодаро бори аввал мавриди омӯзишу баррасии ҳамаҷониба қарор бидиҳад. Аз ин ҳама маълум мегардад, ки М.Раҳимзода дар эҷоди бадеӣ соҳиби таъби нозук, истеъдоди хуб шоирӣ буда, осори манзуму мансураш бо забони равони тоҷикӣ, ҳамафаҳм, эҷод гардидааст. Дар мақола аз санъатҳои бадеӣ, асотир, маъхазҳои динӣ, қиссаю афсонаҳои мардумӣ ва ғайра истифода намудани Мирзолатиф Раҳимзода ба таври мушаххас арзёбӣ шудааст.

Калидвожаҳо: шеър, шоир, услуб, санъатҳои бадеӣ, Мирзолатиф Раҳимзода, мактаби адабӣ, адабиёти форс – тоҷик, пайравӣ, манзума, достон.

Сухан гуфтан доир хусусиятҳои бадеӣ ва услубии эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода (1902-1967) бе ба инобат гирифтани мактаби адабии гузаштагонӣ суҳанваронамон амри муҳол ба назар менамояд, зеро осори бузургони адабиёти форс - тоҷик барои ба камол расидани эҷодиёти мавсуф ва завқу салиқаи ӯ бетаъсир набудаст. Мо инро дар саросари эҷодиёти шоир ба осонӣ дарк карда метавонем. Агар Мирзолатиф Раҳимзода дар ашъори рӯҳияи замона доштаи худ ба суҳанварони тоҷики баъд аз Инқилоби Октябр таъя намуда, шеърҳои асосан оҳанги публитсистӣ дошта бошанд ҳам, дар ғазалу мухаммас ва маснависароӣ побанди адибони то инқилобиямон мебошад.

Гуфта шуд, ки Мирзолатиф Раҳимзода аз мактаби пурқуввати гузаштагонамон судҳо чуствааст. Барои тақвияти андеша пеш аз ҳама ба эҷодиёти ҳуди шоир муроҷиат менамоем. Дар ин маврид шеърҳои «Рӯдакӣ» (Ба шеърӯ ғазал дар ҷаҳон тоқ буд, - Сарафрӯзу машҳури офоқ буд) [1, 25], «Ҳофиз» (Шеъраш ҳама ҷо ҳама бихонанд, - Ҳар лаҳза аз он фараҳ биёбанд) [1, 27], «Ба 550 -солагии зодрӯзи Ҷомӣ» (Мо меҳри варо ба сина дорем, -Аз дил ҳавасаш намебарорем) [1,28-29], «Насихат» (Зи кори Низомӣ бишав баҳравар, - Ту аз вай бихон қиссаи «Хайру Шар») [1,38-40], ғазалҳои «Тазмин бар ғазали Ҳоча Ҳофиз» [1,77-78], боз «Тазмин бар ғазали Ҳоча Ҳофиз» [1,78], «Тазмин бар шеъри Камол» [1,78-79], «Тазмин бар ғазали Бедил» [1,79] ва «Тазмин бар шеъри Ҷавҳарӣ» [1,80], мухаммасҳои «Мухаммаси Мирзо бар ғазали Саъдӣ» [1,86-87], «Мухаммаси Мирзо бар ғазали Ҳофиз» [1,88-89], «Мухаммаси Мирзо бар ғазали Ҳочӣ Ҳусайн» [1,90-91], «Мухаммаси Мирзо бар ғазали Ҳочӣ» [1,91-93] баёнгари ҳол мебошанд. Ҳуди навишта шудани достони «Баҳром ва Зӯҳра» ва «Қиссаи Нематуллоҳ» бар вазни достони «Лайлӣ ва Мачнун»-и Низомии Ганҷавӣ ва пайравии ӯ шаҳодати онанд, ки

¹ Адрес для корреспонденции: Икромова М. – омӯзгори кафедраи адабиёти тоҷик

Мирзолатиф Раҳимзода аз мероси бою ғании гузаштагон хеле хуб бархурдор будааст. Ёдовар мешавем, ки вай аз 50000 байти шоиронро азбар дониستاني худ ба пурсиши дӯсти шоираш Сомеъ Одиназода посух дода буд, ки ин ҳама ба эҷоди бадеиаш таъсири амиқ расонидаанд.

Масалан, Хоча Ҳофизӣ Шерозӣ ғазале дорад ба ин матлаъ:

Сабо ба лутф бигӯ он ғизоли раъноро,
Ки сар ба кӯху биёбон ту додаӣ моро [2, 34].

ки аз 8 байт иборат мебошад. Ғазал аз нигоҳи мавзӯю муҳтаво ғазали ошиқона аст ва дар он аз бемехрии маъшуқа дар нисбати ошиқ сухан меравад. Дар саросари ғазал ҳар қадар, ки маъшуқа чун ғизолон зебост, лабонаш шакарфурӯш, мағрури хусн ва умуман, дар ҷамолаш айбе нест, ҳамон қадар бемехру вафост ва ғайра. Ба ҳамин ғазал тазмини Мирзолатиф Раҳимзодаро, ки аз 5-байт иборат аст, барои ҳар чӣ бештар огоҳӣ ёфтан аз ҳунари шоирии суханвари сонӣ, ба пуррагӣ иқтибос менамоем:

Сабо, ба лутф гузар сахни боғу бустонро,
Талаб ба сайри гулистон ту дилбари моро.
Ба ҳар кучо, ки ба рӯйи ҷаман қадам монад,
Ба лаъли хеш бизан бӯса пойи ҷононро.
Пас аз паёму саломам ба пеши дилбар гӯ
Абас ба кас надихад ҳуққаи занахдонро.
Агар ба зулфи дарози ту дасти мо нарасад,
Мадеҳ ба чанги рақибон шиканчи зулфонро.
Ҳамон даме, ки ба рӯят назар кунад Мирзо,
Ба курси маҳ надихад орази дурахшонро.

Дар ҳар ду ғазал се симо амал мекунанд, ки онҳо маъшуқа, ошиқ ва рақибанд. Ин миёнарав ва риштаи васл боди сабо мебошад ва асосан боди сабо дар ҳаракат аст ва қудрат дорад, ки маъшуқаи ошиқро бубинаду рози дили ошиқро ба ӯ бирасонад. Дар ҳар ду ғазал кӯтоҳдастии ошиқ дар он аст, ки маъшуқа барояш дастрас нест ва дур аз вай дар пинҳонхона аст. Дар ҳар ду ғазал ошиқ аз маъшук рашк мебарад, намехоҳад, ки маҳбубаш бо рақиб алоқа дошта бошад. Дар ин ҷо ягонагии вазну ҳамоҳангӣ ва мавзӯи ғазал ин ду асари лирикиро ба ҳам хеле наздик кардаанд ва гузашта аз ин сармашқ будани ғазали Хоча Ҳофизро худи Мирзолатиф Раҳимзода бо сарлавҳа гузоштан ба ғазалаш («Тазмин бар ғазали Хоча Ҳофиз») таъкид намудааст.

Вақте ин ду ғазалро муқоиса менамоем, мебинем, ки Хоча Ҳофизӣ дар суханварӣ тавоно хеле пешдаст асту шӯру шарафи ғазали ӯро ғазали Мирзолатиф Раҳимзода надорад. Зиёда аз ин 8-байт будани суханвари аввали ва 5-байт будани суханвари сонӣ аз устоду шогирд будани эшон далолат мекунанд.

Хоча Ҳофиз ба маъшуқааш ишора менамояд:

Чу бо рақиб нишинию бода паймомӣ,
Ба ёд ор муҳиббони бодапайморо [3, 34]

Мирзолатиф Раҳимзода чӣ мегӯяд:

Пас аз паёму саломам ба пеши дилбар гӯ,
Абас ба кас надихам ҳуққаи занахдонро [1,78]

Ҳамин равиши тазмин кардани Мирзолатиф Раҳимзодаро дар ғазали дигари ӯ «Тазмин бар шеърӣ Ҷавҳарӣ» мебинем. Дар ин тазмин Мирзолатиф Раҳимзода ҳатто байта аввали Зуфархон Ҷавҳариро вом гирифта, ғазали тазмини худро сохтааст.

Ғазали Зуфархон Ҷавҳарӣ ин аст:

Хоназоди ақлу фаҳму чокари хушем мо,
 Аҳли донишро ғуломи ҳалқабаргӯшем мо.
 Гар сухан набвад чароғи маҷлиси ёдоварӣ,
 Баъди хомӯшӣ зи хотирҳо фаромӯшем мо.
 Баски аз фанни сухан бартар набошад санъате,
 3-ин сабаб дар ин ҳунар пайваста мекӯшем мо.
 Ҳар кучо шуд шоҳиди маънии рангин чилвагар
 Сарбасар чун «сод» чаши ҳайратоғӯшем мо
 Андар он маҷлис, ки дар гардиш бувад қоми сухан,
 Софи маънӣ чун майи гул ранг менӯшем мо.
 Нашъае дар шоирӣ дорем ба ранҷи хумор,
 Дар хуми ин фан ба ранги бода мечӯшем мо.
 Назми мо аз нозимон хоҳад ҳамин инсофу бас
 В-арна худ кай аз тамаъ занбелбардӯшем мо.
 Ранги маънӣ, бӯйи мазмун дар сухан гул кардем,
 Андар ин гулшан бад-ин тасвир манқушем мо.
 Ҷавҳарӣ, дил бе суруше нест дар ин базмгоҳ,
 Гарчи худ чун акс дар ойна хомӯшем мо [4, 34]

Акнун газали ҷавобияи Мирзолатиф Раҳимзода меҳонем:

Хоназоди ақлӯ фаҳму чокари хушем мо,
 Аҳли донишро ғуломи ҳалқабаргӯшем мо.
 Мезанам ман даст бар оғӯши арбоби хирад,
 Бо хирадмадон ҳамеша даст бар дӯшем мо.
 Бо сухансанҷон ба сарҷое бигардам рӯ ба рӯ,
 Бе маю паймона он чо сахт дар чӯшем мо.
 Дигарон андар майи нафси ҳаво бошад мудом,
 Аз барои илму дониш рост мекӯшем мо.
 Бо дурадҳои сухан мо бикри маънӣ меҳурем,
 Ҳарфи номавзуни дил бе нарх бифрӯшем мо.
 Оре, оре ин ҳақиқат, беибо ғӯям туро
 3-он шаробе Ҷавҳарӣ нӯшид, менӯшем мо!
 Ҳар кучо наққош гар нақше зи дониш мекашад,
 Аз муҳаббат толиби он ҳарфи манқушем мо.
 Ҳаст, Мирзо, дар ҳақиқат дастболо аҳли фазл,
 Бо заифон доимо дасте дар оғӯшем мо! [1,80]

Ғазали Зуфархон Ҷавҳарӣ аз 9- байт иборат аст ва ғазали ҷавобияи он 8- байт аст. Аз 8- байти сонӣ байта аввал аз ғазали аввал вом гирифта шудааст. Чун анъана вазну қофия ва радифи ҳар ду ғазал ҳамоханганд.

Вазни ғазал рамали мусаммани солим (Ҷоилотун, Ҷоилотун, Ҷоилотун, Ҷоилун // -V--V/-V--/-V--/-V-) буда, қофияҳои ғазали аввал, «хушем», «ҳалқабаргӯшем», «фаромӯшем», «мекӯшем», «оғӯшем», «мекӯшем», «мечӯшем», «занбелбардӯшем», «манқушем», «хомӯшем» ва қофияҳои ғазали дувум «хушем», «ҳалқабаргӯшем», «дӯшем», «чӯшем», «мекӯшем», «бифрӯшем», «менӯшем», «манқушем» ва «оғӯшем» мебошанд. Дар ҳар ду ғазал «мо» радиф шуда омадааст [13; 18]. Қофияҳои «хушем», «ҳалқабаргӯшем», «дӯшем», «мекӯшем», «чӯшем», «оғӯшем» дар ҳар ду ғазал истифода шудаанд. Мирзолатиф Раҳимзода қофияҳои нави «бифрӯшем», «менӯшем»-ро дар ғазалаш изофа намуда, қофияҳои боқии тайёрро аз ғазали Зуфархон Ҷавҳарӣ гирифтааст. Яъне, ӯ дар гуфтани ғазал на

озод, балки побанд будааст. Инро дар муқоисаи маънавии ҳар ду ғазал низ ба хубӣ дар меёбем, ки ҳоҷат ба таҳлили тӯлонӣ надорад. Ҳамин қадарашро бояд таъкид кард, ки дар ду ғазал таъсири Абдуқодир Бедил ва сабки бедилӣ ё ҳиндӣ равшан ба мушоҳида мерасад.

Ҳамин ишораҳои кӯтоҳ баёнгари онанд, ки Мирзолатиф Раҳимзода дар эҷоди ашъори худ аз мероси бойи ниёгонамон судҳо ҷуставу баҳраҳо бардоштааст.

Хусусиятҳои дигари бадеии ашъори Мирзолатиф Раҳимзода дар он мебинем, ки вай барои ҳар чӣ равону гӯшнавоз баромадани осораш аз санъатҳои бадеӣ, монанди тавсиф, ташбеҳ, истиора, муболиға, киноя, талмех, таҷнис, суолу ҷавоб ва ғайра бамаврид истифода мекунад.

Бояд гуфт, ки асари бадеӣ, баҳусус шеърҳои лирикиро бе тавсиф тасаввур кардан ғайриимкон аст. Тавсиф дар назм, аз ҷумла шеърҳои лирик, муносибати ҳисси гӯяндаро нисбат ба ашъ ё симоҳои дигари лирикӣ нишон хоҳад дод. Ва метавон гуфт, ки тавсиф дар шеър муайянкунандаи бадеӣ махсуб меёбад. Масалан, Мирзолатиф Раҳимзода мегӯяд:

Зухраву арӯси моҳпайкар,
Монданд қадам ба рӯйи бистар [1,166].

Дар мисраи аввали ин байт ба сифати қадду қомат эътибор дода шудааст, ки симои лирикиро аз дигар сифатҳои ҷудо медорад ва диққатро ба ҷисми шахс, ки ба «моҳпайкар» ташбеҳ аст, ҷалб менамояд ва таркиби образнок месозад.

Мисоли дигар:

Дар кишвари Ҳинд буд шоҳе,
Олинасабу рафеъчоҳе.

Дар мисраи дувуми ин байт калимаҳои «олинасаб» ва «рафеъчоҳ» тавсифи шуда омадаанд.

Дар мисоли зер тавсифи «гандамастон» сохтаи ҳуди шоир аст, ки дар дигар ҷо пайдо накардем:

Гандамастоне, ки аз як чуръа мегарданд маст [1,63].

Мисоли зер хеле зебо гуфта шудааст:

Аз зоҳири шакл он парирух,
Зебописар аст, подшаҳрух [1, 152].

Дар мисоли болоӣ илова бар сабаби тавсиф, санъати маънавии сифатчинӣ омадааст.

Дар адабиётмон санъати ташбеҳ аз серкортарин санъати бадеӣ дар осори манзум ба шумор меравад, ки мо инро дар эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода низ зиёд ба мушоҳида гирифтаем, ки бештарашон забонзад мебошанд. Масалан:

Ҳам чехраи шоди духтаронаш,
Чун шамъ ҳамеша нурборон [1,26].

Ин ҷо чехраи духтарон ба шамъ монанд карда шудааст. Мисоли дигар:

Ниҳоли коматаш сарвест озод,
Ки чун ман сад ҳазорон банда дорад [1,75].

Дар ин мисол қомати маъшуқа ба сарв монанд карда шуда, ташбеҳи пӯшида сохтааст.

Ё шоир гулҳои чаманро ба чашми оҳу ташбеҳ дода мегӯяд:

Дар ҳар тарафаш чу чашми оҳу
Гулҳои шукуфта рӯй бар рӯ [1, 1].

Санъати истиора ҳам дар ашъори Мирзолатиф Раҳимзода, ба нудрат бошад ҳам, ба назар мерасад. Мисол:

Эй навгули навбаҳори хандон,
Муҳтоҷи кудуми ту дабистон [1,84].

Дар мисраи аввал «навгул» ва «навбахори хандон» истиора шуда омадаанд. Ин ҷо «навгул» ҳамон наели навраси нав ба дабистонраванда дар назар аст. «Навбахори хандон» бошад ба маънии зиндагии ободу озод аст. Шоир дар ин байт бо нишон додани рӯзгори осуда, ки дар он «навгул»-он зист доранду даврони мактабхониашон расидааст, истиораи дархурди замони худро офаридааст.

Яке аз санъатҳои серкортарин дар эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода санъати талмех мебошад.

Талмехоти истифодакардаи шоир аз нигоҳи мавзӯ ва мундариҷаи ашъораш гуногунанд. Онҳо умуман ба мавзӯҳои ишқӣ, қиссаҳои қадимии мардумамон, ҳодисаҳои мухталифи таърихӣ, асотир ва ғайра бахшида шудаанду маънии ашъори мавсуфро ғанитар гардониданд. Талмехоти дар ашъори Мирзолатиф Раҳимзода истифодашударо метавон зайлан тақсимбандӣ намуд:

1. Истифода аз шахсиятҳои асотирӣ мардумонамон ва ғайри онҳо, симоҳои барҷастаи асарҳои адабӣ ва ғайра.

Масалан, дар байта зер шоир аз достони «Юсуф ва Зулайхо» ёд карда мегӯяд:

Ихтиёр аз даст додам з-он гаҳе дидам туро,
Ман Азизи Миср, ё он моҳи Канъон хонамат [1,72].

Дар мисоли дигар, ки он аз қиссаи Искандари Макдунӣ моро хушдор медиҳад:

Бахшӣ ба муфлисону фақирон ту афсарӣ,
Дунон кунанд ҷойи Сикандар сикандарӣ [1,85].

Аз эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода бо ин гурӯҳ боз метавон мисолҳои зиёде иқтибос кард:

Ба саффи корзорон лаҳзае андар масоф оӣ,
Забунӣ ту шавад Исфандиёру ҳам Таҳамтан ҳам.
Итоат бар ту месозанд, эй сархайли маҳрӯён,
Ҷунуди Рустаму Афросиёбу хеши Бежан ҳам [1,70].

2. Истифодаи афсонаю ривоятҳои динӣ, ки адибони мо аз гузашта то ба имрӯз ба он тавачҷух доштаанд. Мирзолатиф Раҳимзода дар мисоли зер «Оби Замзам»-ро талмех карда, диёри худ - Тоҷикистонро чунин сифат кардааст:

Кӯҳи сар ба афлокаш, Оби Замзаму хокаш,
Сабзаи гули покаш роҳати дилу ҷон аст [1,20].

Мисоли дигар аз як банд мухаммаси шоир:

Фиръавнро ту ғарқа бикардӣ ба руди Нил,
Додӣ наҷот з-оташи Намруд ту Халил,
Гардондӣ ҳамнишини вай он ҷо ту Ҷабраил,
Пайдо намудӣ чашмае он ҷо ту Салсабил,
Ҳай дӯстро бикуштаю душман бипарварӣ! [1, 85]

3. Истифода аз тасавури пешиниёни одами дар бораи пайдоиш, сохти қайҳону сайёраҳо, бурҷҳои осмонӣ ва ғайраҳо.

Масалан:

Аз зери коинот баландтар ҳамеравем,
Ҳам аз Уториду Мир(р)иху Зухра бигзарем [1, 24].

4. Истифода аз рӯйдодҳо ва шахсони таърихӣ. Дар байта зер номи Гитлер талмехан омадааст, ки он ҳаёли моро ба ҷанги мудҳиши қарни гузашта мебарад:

Дасти худро кард Гитлер бар сӯйи олам дароз,
Бо раҳи макру фиребу бо раҳи гарданкашӣ [1,29].

Дар иртибот ба ҳамин мисол як чизро ёдовар мешавам, ки фочеаи Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба тану ҷони Мирзолатиф Раҳимзода низ бетаъсир набуд. Гитлер

мағлуб ва адиби мо билохира ғолиб омад ва дар канори кишвару мардуми баъди чанг осуда гашта ҳаёти осударо, бо хизмат ба ватан, сипарӣ намуд.

5. Истифода аз воқеаҳои фарҳангӣ ва ёди номи аҳли илму адаб, ки Мирзолатиф Раҳимзода ба онҳо алоқамандии бештаре доштааст:

Низомию Фирдавсии номдор
Ҳамеша ба ин роҳ бурданд кор [1,38].

Ва ё:

Ман ба «Маснавӣ» хушдил, шеъру тазмин Бедил,
Дар ҳикояву дар назм сад ба худ масал дорам [1,79].

6. Дар эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода талмехан истифода шудани номҳои чуғрофиро низ дучор меоем. Мисол:

На танҳо дар ғами ишқат залилу хор ман ҳастам,
Ба ишқат халқи Андичон гирифтасту Хӯқанд ҳам [1,70].

Ниҳоят, санъати талмех дар эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода дар баробари маъниофарӣ ҳамчунин вазифаҳои зехнию ахлоқиро ифода намудаасту муҳтавои ашъорашро ғанитар гардондааст. Шоир кӯшиш намудааст, ки дар офаридаҳои манзуми худ аз талмехҳои нав кор бигирад, тозабаёнӣ намояд.

Дар ашъори Мирзолатиф Раҳимзода бо санъати тазоду муқобила низ дучор мешавем, ки намунааш ин аст:

Мол бар дасти бахилон, илм назди беамал,
Маскани зоғи сиёҳ дар гулшану гулзор ҳайф [1,63].

Дар ин мисол «зоғи сиёҳ» бо «гулшану гулзор» ба ҳам муқобил гузошта шудаанд, зеро гулшану гулзор сайргоҳи булбул аст, на маскани зоғ.

Муқобилгузори низ аз услуби эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода мебошад. Гуфтан бамаврид аст, ки яке аз омилҳои пешравии ҳаёту зиндагӣ дар ҷомеа, табиат ва умуман, олами ҳастӣ тазод аст. Шоир ин омилро ҳам монанди дигар санъатҳои бадеӣ устокоронаю маҳирона истифода намуда, муҳтавои ашъорашро рангину хотирмон сохтааст. Тазод дар ашъори ин суҳанвар бо ҷилваю тобиш ва мазомини барҷаставу ҷолиб шоирона истифода гардидаанд, монанди дӯст - душман, фироқ - висол, гул - хор, андак - бисёр, ошно - бегона, имрӯз - фардо, ғам - шодӣ, шаб - рӯз, гиря - ханда, нек - бад, дур - наздик, равшан - торик ва ғайра. Дар мисоли зер «қимат» ва «арзон» тазод шуда омадаанд:

Дину дил аз даст додам, ман харидам зулфи ту,
Ман намедонам, ки қимат ё ки арзон хонамат [1,73].

Мирзолатиф Раҳимзода барои ба завқи эстетикаи хонанда наздик намудани ашъори худ, барои ифодаи равшантари матлаб, барои рангинӣ ва зарофати суҳанаш аз зарбулмасалу мақол ва таркибу ибораҳои шоиронаи адабиёти шифоҳӣ то ҷое кор гирифтааст. Аз ҷумла, шоир мақоли мардумии «чоҳкан зери чоҳ»-ро дар алоқамандӣ бо тасвири ҳаёти иҷтимоии замонаш ин тавр зебою шинам истифода кардааст:

Касе, ки ба роҳи касе чаҳ канад,
Дар охир худаширо дар он афканад.
Надонӣ, ки чаҳкан бувад зери чоҳ,
Бувад ҳоли бадкор доим табоҳ [1,38]

Ибораи «Қаноат кардан» ҳам дар байни халқ ҳар сари қадам маъмулу мавриди истифода аст, ки шоир онро зайлан мавриди истифода қарор додааст:

Қаноат куну сабрро пеша кун,
Ту аз охири қор андеша кун [1,42]

Шоир дар заминаи истифода аз таъбиру ибораҳои халқӣ, истилоҳоти хоссаи шеър таркибу ибораҳои зиёде офарида ашъорашро рангин кардааст, ки шояд

баъзеи онҳо бофтаю сохтаи худаш бошанд. Инҳо «чаши тамошо», «шикоят аз ғам», «силии рӯзгор», «ризқи кам», «тарси шубон», «тори зулф», «таби фирок», «фикри озор», «маънии гарм», «ниҳоли некӣ», «кишвари фараҳмандон», «хонаи хунар», «гулшани бахт», «ёри сулҳ», «панди носех», «зебу фар», «синаи маънӣ» (Бар коиноти боми фалак мезананд пар, - Бо неши хома синаи маънӣ ҳамедаранд), «матоъи қимати дониш», «махзани асрор», «қасри шеър», «арсаи чаҳон», «инсофи дил», «мавсими айш», «асари ох», «нози нигоҳ», «раҳи гарданкашӣ», «таъми малеҳи сабзаҳо», «насимии хушнумӯ», «дарёи ғайрат», «коми дил», «шаккархоб», «махди илм», «ғаму ғусса», «булбулу гул», «боми фалак», «ҷаридаи қайд», «лавҳи хирад», «бори висол», «шерри найистон» ва ғайраанд. Мирзолатиф Раҳимзода бо ин услуб эҷодкорона рафтор карда, устодкорона фонди луғавии забони ашъорашро бойтар гардонидаст, ба маъонии ғанитар ва равонии шеърш аҳамият додаст. Хусусиятҳои услубии дигари ашъори Мирзолатиф Раҳимзодаро дар достони «Баҳром ва Зухра» мебинем. Дар ин достон дар баробари истифодаи забон ва равонии баён ҳар як боби он бо зикри мурочиат ба маю соқӣ оғоз ва анҷом меёбад. Дар оғози достон омадааст:

Ай бода, ту сар зи хоб бардор,
Бар ман қадаҳе зи шавқ биспор,
Нӯшам даме аз майи шабона,
Рақсам ба ҳавои ошиқона [1,115]

Ва дар фароварди ҳамин оғоз омадааст:

Соқӣ, ту ба ман бигӯ аёнӣ,
Ҳичрони ду ёри нотавоне [1, 1]

Ин равиши нигориши асар хусусиятҳои сабки достонҳои «Хамса»-и Ҳаким Нузумии Ганҷавӣ, «Лайлӣ ва Мачнун»-и Мулҳами Бухорӣ ва ғайраро ба хотир меорад. Дигар ин ки ҳар фасли «Баҳром ва Зухра» монанди маснавии «Гулзори Ирам»-и Абдурраҳмони Мушфиқӣ сарлавҳаҳои тӯлонӣ дорад, ки хонанда бо мутолиаи он пешакӣ аз мазмуну мундариҷаи он фасл воқиф мегардад, монанди «Расидани санги тафриқа аз обгунҳисор бар обгинаи ҷамъияти он бедил ва рехтани майи мурод ба коми нокомӣ [1, 155], «Лабайки подшоҳ ба доми аҷал ва шитофтани ӯ гулшан боғи ҷаннат ва мунтақил шудани фармонравоии он марзбум ба Зухра ва расидани ӯ ба ком» [1-167] ва ...

Дар ҳамин ҷо аз омӯхтаҳои худ доир ба эҷодиёти Мирзолатиф Раҳимзода ҳаминро гуфтанием, ки шоир дар ашъораш чанд маврид бо нигоҳ доштани вазну қофияи ягонаи шеър ва ё он мисраи достонҳояш риоя накардааст. Масалан:

Баросоем аз кулфати неку бад,
Хало аз фиғону бурун аз ҳасад [1,27]

Дар ин мисол «Баросоем» агар «Баросой» навишта мешуд бар вазн халал ворид намегардид. Ва ё:

Ҳайф аст касоне навҷавонанд,
Бе донишу беҳирад бимонанд [1,59].

Ин ҷо ба ҷои «касоне» бояд «касон, ки» гуфта мешуд, то вазни шеър дуруст мегардид.

Ин норасоиҳои вазнӣ дар достони «Баҳром ва Зухра» бештар дида мешавад.

Дар ашъори шоир ҷо - ҷо нодуруст истифода гардидани қофия низ ба назар мерасад, ки ин ҳам кубҳи офаридаҳои эҷодкор аст:

Бибин ту кунун рӯбаҳи пурҳасад,
Ба ризқи ками худ қаноъат накард [1,42].

Ин мисол аз шеъри «Дар сабру қаноат» буда, он дар шакли қофиябандии маснавӣ суруда шудааст, яъне ҳар байт дар қофия бар сари худ мухтор аст (аа, бб, вв...). Аз ҳамин нигоҳ ба ҳеҷ вачҳ «пурҳасад» ба «накард» қофия намешавад.

Ниҳоят, аз нигоҳи иҷмолӣ ба хусусиятҳои бадеӣ ва услубии Мирзолатиф Раҳимзода дар эҷоди бадеӣ маълум мешавад, ки мавсуф соҳиби таъбу зехни нозук, истеъдоди хуби шоирӣ буда, бо истифода аз унсурҳои асосии ашъори манзум ба сухан ҷону ҳусни тоза, вобаста ба талаботи замони зиндагонияш, бахшидааст. Истифода аз санъатҳои зиёди бадеӣ, монанди ташбеҳу тавсиф, истиорау киноя, талмеҳу сифатчинӣ ва ғайра ба услуб ва сабки ниғоришу баёни шоир бетаъсир нестанд.

Адабиёт

4. Мирзолатиф Раҳимзода. Соати саъд. Таҳия ва муқаддимаи Алии Муҳаммадӣ. - Душанбе: Адиб, 1994.

5. Ҳофизӣ Шерозӣ. Қуллӣёт. Мураттиби китоб ва муаллифи сарсухан Ҷамшед Шанбезода. - Душанбе: Ирфон, 1983.

6. Ҳофизӣ Шерозӣ. Девони «Лисон-ул-ғайб». Бо эҳтимоми Аҳмади Мучоҳид. -Техрон, 1337.

4. Зуфархон Ҷавҳарӣ. Мунтахаби осор. Тартибдиҳанда Баҳодур Файзуллоев. -Душанбе: Сурушан, 2002.

ИКРОМОВА М.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТИЛЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МИРЗОЛАТИФА РАХИМЗОДА

В данной статье автор впервые подвергает всестороннему исследованию художественных особенностей поэтического стиля Мирзолатифа Рахимзода. Автор приходит к выводу, что М. Рахимзода обладал тонким поэтически даром и широким поэтическим кругозором. Его поэтические произведения написаны на понятном и доступном таджикском языке.

Ключевые слова: поэзия, поэт, стиль, художественные особенности, Мирзолатиф Рахимзода, литературная школа, персидско-таджикская литература, подражание, поэзия, поэма.

IKROMOVA M.

FICTION PECULIARITY OF M. RARIMZADE'S STYLE OF HIS WORKS

This article, deals with the fiction works of M. Rahimzode. The author notes that M. Rahimzode was very talented poet with broad outlook. His works were written in a very simple Tajik language.

Keywords: poems, style, literature, persian-tajik literature poet.